

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	239
Land:	Aserbajdsjan
Kilde:	Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Azerbajdzjan: situationen per 31. december 2017
Udgivet:	28. juni 2018
Optaget på baggrundsmaterialet:	4. januar 2019

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Azerbajdzjan: situationen per den 31 december 2017

I. SAMMANFATTNING

Azerbajdzjan uppvisar allvarliga brister vad gäller respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Som ett resultat av en restriktiv lagstiftning från 2014 har utrymmet för civilsamhället krympt ytterligare. Frihetsberövanden och långa fängelsedomar mot regimkritiker och oberoende journalister kritiseras ofta av EU, Europarådet, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) liksom av människorättsorganisationer. Myndigheternas vägran att tillämpa Europadomstolens dom om frisläppande av oppositionsledaren Ilgar Mammadov har blivit en symbol för det internationella samfundets syn på landets demokratiska utveckling

Azerbajdzjan ligger i väpnad konflikt med grannlandet Armenien över regionen Nagorno-Karabach. Närmare 20 procent av Azerbajdzjans territorium står under armenisk kontroll till följd av konflikten. Enligt FN:s flyktingorgan (UNHCR) finns drygt 620 000 internflyktingar i landet. Detta påverkar situationen för åtnjutandet av de mänskliga rättigheterna i landet, i synnerhet vad gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

2016 ändrades Azerbajdzjans konstitution på initiativ av president Ilham Alijev och efter en kritiserad folkomröstning. Enligt Europarådets Venedigkommission har ändringen lett till att den redan mycket starka presidentmakten stärkts ytterligare med påfallande stark obalans mellan den verkställande och lagstiftande makten som konsekvens.

Även om konstitutionen föreskriver fria och rättvisa val har OSSE:s kontor för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) pekat på allvarliga brister i genomförandet av president- och parlamentsval. Medborgarna saknar i praktiken möjlighet att påverka regeringens sammansättning då samtliga ministrar tillsätts av presidenten.

Azerbajdzjan är enligt konstitutionen en sekulär stat, samtidigt som en övervägande del av befolkningen bekänner sig till islam. Den shiamuslimska majoriteten och den sunnimuslimska minoriteten styrs av samma organisation med starka band till statsmakten. Lagstiftningen lyfter fram tolerans för andra trosriktningar samtidigt som samfundens verksamhet noga regleras.

Kampen mot religiös radikalism och främmande staters inblandning anges som skäl för hårdare regler för civilsamhällesorganisationer. Restriktiv lagstiftning från 2014 har lett till att i stort sett all finansiering från utländska givare har dragits in. Sedan 2014 har flertalet utländska organisationer som bedrivit samarbete med lokala partners lämnat Azerbajdzjan.

Yttrandefriheten på internet har varit relativt god fram till 2017 då fem oberoende medieaktörer fick sina hemsidor permanent blockerade efter domstolsbeslut och flera journalister åtalades i samband med beslutet.

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna skyddas av stark lagstiftning, men sociala och kulturella normer och diskriminering framför allt på landsbygden krymper handlingsutrymmet gällande arbete och utbildning.

Hbtq-personer saknar särskilt skydd genom lagstiftning och diskrimineras ofta av såväl myndigheter som övriga samhället.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Azerbajdzjans konstitution fastslår att de mänskliga rättigheterna ska skyddas. Landet har ratificerat fler än 50 konventioner eller motsvarande överenskommelser till skydd för de mänskliga rättigheterna. De åtaganden landet gjort har emellertid inte efterlevts i alla delar och rättsväsendets oberoende ifrågasätts av tunga internationella aktörer, exempelvis Europarådet.

Azerbajdzjan har vidtagit vissa åtgärder för att reformera rättsväsendet och främja transparent medborgarservice. En rättsakademi har skapats och under våren 2016 inrättades instanser för medborgarnas klagomål om korruption och maktmissbruk, såväl centralt som på regional nivå. På kommunnivå har inrättats servicecenter för bland annat effektiv medborgarservice och registrering av handlingar.

Trots dessa initiativ tycks emellertid politisk och ekonomisk påverkan av rättskipning och licensgivning, till exempel bygglov, kunna fortgå med stor acceptans inom delar av det azerbajdzjanska rättsväsendet.

Landet finns inte med bland de 113 länder som rankas i *World Justice Projects* rättsstatsindex 2017.

Rättssäkerhet

Domstolsväsendet har tre instanser och domar kan överklagas och prövas i en högre instans. Korruptionen inom domstolsväsendet är enligt människorättsorganisationer utbredd och rättsväsendet kan särskilt i politiskt relaterade mål, eller i mål där betydande ekonomiska intressen står på spel, vara föremål för påtryckningar från olika nivåer av den exekutiva makten. Azerbajdzjan placeras på plats 122 av 180 länder i *Transparency International's* index över upplevd korruption 2017.

Det förekommer regelbundet rapporter om att rättssystemet används av statsmakten för att kringskära eller bestraffa regimkritiker. Brottsanklagelserna mot dessa, liksom mot kritiskt granskande journalister, gäller ofta skattebrott eller annan ekonomisk brottslighet, smuggling, olaga vapeninnehav eller narkotikabrott. Häktningstiderna är långa och en person kan sitta frihetsberövad i månader utan att rättegång inleds. De straff som utdöms är ofta stränga. Försvarsadvokater som åtar sig känsliga fall har själva vittnat om att de utsätts för påtryckningar eller hot. I nuläget finns också mycket få advokater som tar på sig uppdrag där det kan antas att den misstänkte åtalats på politiska grunder.

Fallet med oppositionsledaren Ilgar Mammadov har tilldragit sig stor uppmärksamhet, även internationellt. Europadomstolen fastslog redan 2014 att den ursprungliga häktningstiden inte var skälig och med stor sannolikhet politiskt motiverad. Trots detta har Mammadov fortfarande inte frigivits, utan fortsätter att avtjäna ett sjuårigt fängelsestraff. Det pågår för närvarande

en process i Europarådet under artikel 46.4 av Europakonventionen där Europadomstolen ska avgöra om Azerbajdzjan lever upp till sina åtaganden som medlemsland.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det finns rapporter om polisvåld i samband med förhör av människorättsaktivister och frihetsberövanden av hbtq-personer där förövarna inte ställts inför rätta. Vidare finns rapporter om att lokala myndigheter som känt till eller tillåtit äktenskap för minderåriga flickor inte blivit föremål för åtgärder.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Efter ändringarna i konstitutionen år 2016 har statschefens befogenheter stärkts ytterligare; mandatperioden har utökats till sju år och presidenten har givits makt att upplösa parlamentet, utlysa nyval och utse vicepresidenter. Hittills har endast en förste vice president utsetts; Mehriban Alijeva som tillika är president Ilham Alijevs hustru. Europarådets Venedigkommission uttryckte hård kritik av såväl substans som process gällande folkomröstningen 2016. De konstitutionella förändringarna uppfattades brett av inhemska och internationella människorättsaktörer som en kodifiering av ett exceptionellt starkt presidentstyre med dynastiska ambitioner.

Det finns drygt 50 partier registrerade i Azerbajdzjan men det styrande partiet *Yeni Azərbaycan* (YAP) har dominerat den politiska scenen sedan 1995. Oppositionen har efter hand marginaliserats och saknar representation i parlamentet. Medborgarna saknar egentlig möjlighet att ändra regering i fria och rättvisa val.

Till parlamentet *Milli Majlis* väljs 125 ledamöter från enmandatsvalkretsar för femåriga mandatperioder. Inget allmänt val i Azerbajdzjan har hittills levt upp till OSSE:s standard för demokratiska val. Inför parlamentsvalet år 2015 ställde OSSE/ODIHR in sin valövervakningsmission till följd av en alltför restriktiv inbjudan från de azerbajdzjanska myndigheterna.

Vid parlamentsvalet år 2015 vann YAP 71 mandat medan 42 mandat gick till formellt oberoende kandidater vilka dock övervägande röstar i linje med

YAP. De resterande tolv platserna delas mellan elva mindre partier. Inget av de uttalat regimkritiska partierna finns representerat i *Milli Majlis*.

Av 125 parlamentsledamöter är 19 kvinnor (15 procent). Etniska minoriteter såsom talysjer, lezginer, ryssar, judar och avarer är representerade i Milli Majlis.

Bland de 39 regeringsmedlemmarna finns endast en kvinna. Hon saknar ministertitel, men ingår i kabinettet och är ordförande för den statliga kommittén för frågor rörande familj, kvinnor och barn.

Det civila samhällets utrymme

De förändringar i lagstiftningen för icke-statliga organisationer som introducerades med start 2014 har nu nått full verkan och flertalet organisationer har upphört med sin verksamhet. De azerbajdzjanska myndigheterna har förklarat sin nya restriktiva hållning gentemot civilsamhället med behovet av att värna landets säkerhet – ofta med hänvisning till hot från religiös extremism, inspirerad och finansierad från utlandet. Det civila samhället har ofta utpekats som aktörer i främmande makters tjänst.

Nuvarande regelverk kräver långtgående registreringsprocedurer och utan registrering är det omöjligt för organisationer att öppna bankkonto eller ingå avtal. I praktiken innebär de nya registreringsprocedurerna att i stort sett all utländsk finansiering dragits in. FN:s specialrapportör om människorättsförsvarare betecknade, vid sitt besök i Baku hösten 2016, regelverket som ett hinder för åtnjutandet av organisationsfriheten.

Azerbajdzjanska myndigheter kräver registrering av utländska givare. Givare måste också få sina projektförslag godkända av Finansministeriet. Utländska givare som vill upprätta kontor i Azerbajdzjan måste enligt det nya regelverket förbinda sig att ”respektera de azerbajdzjanska nationella och moraliska värderingarna”. Eventuellt brott mot denna vagt formulerade regel kan medföra dryga bötesstraff som påföljd.

Flera ledande civilsamhällesaktörer lämnade landet under perioden 2014–2017 med hänvisning till bristande möjlighet att verka och personlig säkerhet. Det finns rapporter om att utresta aktivisters familjemedlemmar har utsatts för påtryckningar.

Även många utländska organisationer lämnade landet på grund av brottsutredningar eller myndigheternas vägran att förnya registrering. Justitieministeriets statistik visade på 2 960 civilsamhällesorganisationer år 2013 men endast 520 år 2015.

EU anser att de bilaterala avtal som finns mellan EU och Azerbajdzjan innebär att EU ska kunna ge stöd till det azerbajdzjanska civilsamhället utan registrering, men har hittills bara fått godkännande för mindre projekt inom landsbygds- och utbildningssektorn.

Den 1 januari 2017 samlades alla frågor om registrering på en och samma myndighet, vilket innebär en viss förenkling jämfört med tidigare, men hela regelverket kring att utländska givare måste registreras kvarstår.

Att Azerbajdzjan i mars år 2017 begärde utträde ur *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI) är notabelt då denna organisation ansågs utgöra en av få kvarvarande plattformar där det oberoende civilsamhället och statliga representanter förde diskussioner. Utträdet följde på flera års debatt inom organisationen där Azerbajdzjan inte ansågs skapa nog utrymme för ett fungerande civilsamhälle som kan granska resursanvändningen av statens naturtillgångar, en tanke som utgör EITI:s grundidé.

En del av de representanter för det civila samhället som fängslades under 2014–2015 benådades i samband med amnestier under 2016. För flera personer gäller dock villkorlig frigivning och utreseförbud. Antalet personer fängslade på politiska grunder varierar beroende på källa och gränsdragningar, men understiger inte enligt någon oberoende bedömning 20 personer.

Vid sidan om politiskt motiverade fängslanden finns därtill ett betydande antal personer som dömts för radikala islamistiska uttalanden och för deltagande i sammankomster där det uttryckts en vilja att omforma Azerbajdzjan till en islamsk stat.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Den konstitution som antogs år 2016 slår i artikel 24, om huvudprinciper i fråga om mänskliga och medborgerliga rättigheter, fast att mänsklig

värdighet ska skyddas och respekteras. Emellertid anser många människorättsorganisationer att tortyr eller förnedrande behandling är ett regelbundet förekommande problem på polisstationer, häkten och i fängelser. Människorättsadvokater har intygat att de sett spår från tortyr när de besökt frihetsberövade klienter. FN:s arbetsgrupp mot godtyckliga frihetsberövanden (WGAD) besökte två unga frihetsberövade människorättsförsvarare i maj 2016. WGAD konstaterade att det fanns märken på deras kroppar men menade att det var omöjligt att säga exakt hur dessa märken uppstått.

Det finns en medvetenhet hos myndigheterna om att tortyr förekommer. På den statliga människorättsombudsmannens kontor finns en speciell nationell förebyggande mekanism mot tortyr. Denna grupp leder ombudsmannens nödtelefon som är öppen dygnet runt dit medborgare kan rapportera fall av misstänkt tortyr.

De senaste åren har ett antal reformförslag gällande kriminalvården lagts fram. I februari 2017 undertecknade presidenten ett dekret om förbättringar i kriminalvården, humanisering av kriminalpolitiken och utökande av alternativa straff som inte leder till isolering från samhället. EU och Europarådet har dessutom ett gemensamt projekt om att ”ytterligare stödja kriminalvårdsreform i Azerbajdzjan”.

Dödsstraff

En lag som avskaffade dödsstraffet antogs av parlamentet år 1998. Inga kända avrättningar hade då ägt rum sedan 1993.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

WGAD slog efter sitt besök i Azerbajdzjan 2016 fast att myndigheterna fortsätter att frihetsberöva människorättsförsvarare, journalister, politiska och religiösa aktivister för att tysta dem och försvaga respekten för deras rättigheter och friheter.

Utreseförbud kan åläggas såväl villkorligt frigivna som personer som delgivits misstanke om brott. Under 2014 och 2015 belades ett tiotal företrädare för olika civilsamhällesorganisationer med utreseförbud efter att de delgivits misstanke om brott.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Den azerbajdzjanska konstitutionen garanterar yttrande- och pressfrihet och det finns fortfarande ett visst utrymme för regimkritiska medier. Staten begränsar dock möjligheten att verka för de mediekanaler och journalister som uttrycker allvarlig kritik av presidenten eller dennes familj. Azerbajdzjan placeras på plats 162 av 180 länder på *Reportrars utan gränsers* pressfrihetsindex för 2017.

Flera oberoende mediaorganisationer har fått stänga sedan 2014, bland andra *Radio Free Europe/Radio Liberty*, *Khural* och *Zerkalo. Meydan TV* verkar numera från Tyskland. Under 2017 blockerades fem oberoende nyhetshemsidor på internet permanent efter ett domstolsbeslut och flera journalister greps och åtalades för bland annat skattebrott. Den undersökande journalisten Khadija Ismayilova släpptes ur fängelset år 2016 men har fortfarande reseförbud vilket gjorde att hon inte kunde närvara i Stockholm vid prisceremonin för *Right Livelihood Award* i december 2017.

Under 2016 förekom tillslag mot media som påstods ha kopplingar till den i Azerbajdzjan olagliga turkiska Gülen-rörelsen. Den privata tv-kanalen ANS stängdes och finansdirektören för tidningen *Azadliq* arresterades vilket medförde frysning av tidningens konton. En journalist vid samma tidning dömdes till fem års fängelse.

Sociala medier har blivit ett viktigt forum för samhällsdebatt i Azerbajdzjan. Medan diskussionen i sociala medier huvudsakligen är fri finns det flera exempel på hur bloggare tagits till förhör efter att ha uttryckt synpunkter som enligt myndigheterna skulle kunna skada nationens säkerhet.

Förtal är ett brott enligt azerbajdzjansk lag och straffsatsen höjdes både i maj och i oktober 2017. Även förolämpningar i sociala media räknas som förtal. Under våren 2017 dömdes bloggaren Mehman Huseynov till två års fängelse för förtal efter att ha rapporterat om att han blivit utsatt för tortyr i ett polishäkte.

Det finns också rapporter, bland annat från olika medieaktörer, om att det förekommer försök att begränsa exil-azerbajdzjaners yttrandefrihet. Det rapporteras att familjemedlemmar till regimkritiska journalister och aktivister som lever utomlands blir utsatta för påtryckningar och tas in på polisförhör.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Artikel 49 i den azerbajdzjanska konstitutionen fastslog före revideringarna 2016 att alla har friheten att, utan föregående anmälan hos myndigheterna, organisera fredliga demonstrationer och möten. I den konstitution som antogs 2016 har mötesfriheten förbehållits de sammankomster som inte stör ”den allmänna ordningen och moralen”. Den skrivningen kritiserades i Venedigkommissionens preliminära utlåtande som alltför vag och öppen för begränsningar.

Det råder nu påtaglig restriktivitet gällande demonstrationstillstånd i Baku. Inför parlamentsvalet 2015 och folkomröstningen 2016 anvisades oppositionen till en fotbollsplan utanför stadskärnan för sin demonstration, vilket begränsade dess synlighet och omfattning.

Demonstrationer utan tillstånd från myndigheterna leder vanligen till polisinsatser och frihetsberövanden.

Religions- och övertygelsefrihet

Azerbajdzjan har till cirka 95 procent en muslimsk befolkning, varav ungefär 70 procent antas vara shia- och 30 procent sunnimuslimer. Landet är en sekulär stat och dess konstitution garanterar religionsfrihet, utan att ge preferens åt någon viss trosriktning. Baku står med viss regelbundenhet värd för internationella konferenser om mångkulturalism och interreligiös dialog. Ledarna för de större religiösa samfund (muslimska, kristna och judiska) deltar ofta i varandras högtider och framträder ofta gemensamt i offentligheten. Detta främjar ett mått av ömsesidig tolerans mellan utövarna av olika religioner. Den judiska närvaron i Azerbajdzjan har lång tradition och gruppen förefaller åtnjuta uppskattning och respekt i den omgivande muslimskt dominerade miljön.

Precis som för alla icke-statliga organisationer är det obligatoriskt för alla religiösa samfund att registrera sig hos myndigheterna. Den shiamuslimska majoriteten och den sunnimuslimska minoriteten styrs av samma organisation; den kaukasiska muslimska styrelsen, vilken har stark koppling till statsmakten. Lagstiftningen lyfter fram tolerans för andra trosriktningar samtidigt som samfundens verksamhet noga regleras.

Under hösten år 2016 installerades övervakningskameror i landets alla moskéer och myndigheterna bevakar alla tecken på radikalisering inom muslimska samfund.

Vissa mindre religiösa samfund, särskilt Jehovas vittnen, rapporterar svårigheter med registrering hos myndigheter, införsel av religiös litteratur och att få tillstånd till bönemöten.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Azerbajdzjan har ratificerat samtliga av Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Arbetsmarknadslagstiftningen i Azerbajdzjan är tämligen stark och myndigheterna ställer höga krav på utbildning och karriärmöjligheter för den lokala arbetskraften vid de internationella företag som är verksamma i landet.

Minimiåldern för barn som utför arbete är 15 år. Trots detta förekommer, om än i mindre skala, att yngre barn arbetar på landsbygden. Kvinnors rätt till lönearbete garanteras i konstitutionen.

Det finns verksamma fackföreningar och medborgarna har enligt konstitutionen rätt att strejka. Fackföreningarnas ståndpunkter tycks ibland ligga väldigt nära myndigheternas ståndpunkter och deras oberoende kan ifrågasättas. *Freedom House* betecknar fackföreningarna som *de facto* beroende av staten och hävdar att de inte företräder utsatta personer eller grupper på ett adekvat sätt.

Arbetslösheten uppgick enligt officiell statistik till cirka sex procent under 2017. Arbetsmarknaden är föremål för en hel del interventioner från myndigheterna. Det uppges vara i stort sett omöjligt för statliga företag och organisationer att avskeda under perioder när ekonomin är ansträngd. Den dolda arbetslösheten gör att många, framför allt unga, arbetar betydligt färre timmar och till en lägre lön än normalt jämfört med för några år sedan.

Regeringen lanserade under 2016 en rad reformer för att skapa bättre förutsättningar för den privata sektorn och attrahera utländska investeringar. Förbättringar har skett vad gäller landets tullväsende. Effektivare medborgarservice har introducerats på kommunnivå genom servicecenter.

Bristen på arbetskraft med rätt utbildning och förekomsten av korruption framhålls dock som fortsatta hinder för ekonomins diversifiering.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Enligt lag har medborgarna i Azerbajdzjan rätt till fri sjukvård. Trots detta upplever många medborgare brister i tillgången till utbildade läkare och adekvat mediciner. Låga löner bedöms vara en anledning till att många läkare lämnar landet. Korruptionen inom sjukvårdssektorn sägs vara omfattande och uppgifter förekommer om att låginkomsttagare nyttjar hälso- och sjukvård i mindre utsträckning än de med högre inkomster. De som har möjlighet betalar för att behandlas utomlands, ofta i Turkiet.

Lagen om skydd för folkhälsan från 1997 ger kvinnor rätt att besluta om abort. Aborter kan genomföras utan att uppge skäl under graviditetens tolv första veckor. Fram till den 22:a graviditetsveckan tillåts abort om sociala skäl föreligger, exempelvis om kvinnan är ogift. Abort kan i undantagsfall tillåtas under hela graviditeten om starka medicinska skäl finns. Sociala och medicinska skäl definieras av relevanta myndigheter. Könssselektiva aborter är ett utbrett problem och statistikuppgifter ger vid handen att Azerbajdzjan ligger på andra plats i världen sett till andelen sådana aborter i förhållande till befolkningsmängd.

Kvalitetskontrollen av läkemedel är otillräcklig. Efter de två devalveringarna av valutan 2015 har piratkopierade läkemedel blivit vanliga. Statlig prisreglering av läkemedel infördes 2015 men resultaten har inte varit entydigt goda då parallella marknader för särskilt begärliga läkemedel uppstått.

Huvudstaden Baku är drabbat av många decennier av oljeutvinning i form av föroreningar i mark, luft och vatten. Myndigheterna har successivt tagit fram hårdare regleringar i fråga om utsläpp och renare teknologi inom framför allt energisektorn. Stora insatser har genomförts av myndigheterna för att sanera kontaminerad mark i Baku och på Absjeron-halvön. Medvetenheten om ekologiska frågor är relativt utvecklad bland de ekonomiska aktörerna och samhället i stort.

År 2015 var medellivslängden enligt Världshälsoorganisationen (WHO) 76 år för kvinnor och 70 år för män.

Rätten till utbildning

Skolan i Azerbajdzjan är enligt lag kostnadsfri och obligatorisk till 17 års ålder. Andelen barn med avslutad skolgång är 85 procent för flickor och 87 procent för pojkar. Barn från fattiga familjer på landsbygden och internflyktingar löper större risk att avbryta skolgången i förtid. Vuxnas läskunnighet ligger på nästan 100 procent enligt internationella undersökningar.

Låga löner och korruption är två grundläggande och sammanhängande problem i den azerbajdzjanska utbildningssektorn. Mutor rapporteras som ett frekvent problem såväl i grundskolor som på universitet och tilliten till utbildningssystemet är låg. Utbildningsstandarden är ojämn mellan olika skolor. Många elever går i privatundervisning under de långa sommarloven och parallellt med ordinarie undervisning.

Utbildningsministeriet har under senare år gjort försök att modernisera det azerbajdzjanska utbildningsväsendet genom att effektivisera och kvalitetssäkra skolor och läroplaner. Ett förskoleår har införts för att ge barn från olika social bakgrund lika villkor inför skolstarten. Endast en fjärdedel av barnen går dock i någon form av förskola.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Azerbajdzjan har haft en stark ekonomisk utveckling sedan självständigheten 1991. BNP har mer än tredubblats under perioden och landet låg i topp globalt vad gäller tillväxt 2000–2010. Fattighedsnivån sjönk från cirka 50 procent till ungefär fem procent under samma period. I FN:s utvecklingsprogram (UNDP) index över mänsklig utveckling för år 2015 placerades landet på plats 78 av 188 länder. Världsbanken räknar numera Azerbajdzjan som ett övre medelinkomstland. Skillnaderna mellan Baku och landsbygden är dock stora. Löneskillnaderna är också stora mellan dem som jobbar inom energisektorn och dem som arbetar inom jordbruk och offentlig service.

Azerbajdzjan är i en väpnad konflikt med grannlandet Armenien över regionen Nagorno-Karabach. Närmare 20 procent av Azerbajdzjans territorium står under armenisk kontroll till följd av konflikten. Enligt UNHCR finns drygt 620 000 internflyktingar i landet. Detta påverkar åtnjutandet av de mänskliga rättigheterna i landet, i synnerhet vad gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

En jämställdhetslag antogs år 2007 och en lag mot vissa typer av våld i hemmet antogs år 2010. FN:s människorättskommitté uppmanade Azerbajdzjan år 2016 att fullt ut kriminalisera våld i nära relationer vilket ännu inte skett. Våldtäkt kan leda till 15 års fängelse. Få fall av våld i nära relationer anmäls dock hos myndigheterna och det är vanligt att offren återtar sin anmälan med hänsyn till de potentiella sociala konsekvenserna.

Frågor om kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna hanteras av Statliga kommittén för familj, kvinnor och barn. Kommittén leds av den enda kvinnliga regeringsmedlemmen och dess arbete sker delvis i samverkan med civilsamhället. Ett antal kvinnorättsorganisationer driver aktivt på utvecklingen men hämmas i sin verksamhet av begränsningarna för utländska bidrag till civilsamhällets organisationer.

Sociala normer och diskriminering begränsar kvinnors möjligheter att delta på lika villkor i samhället. Detta är särskilt tydligt på landsbygden. Enligt människorättsorganisationer respekteras inte alltid minimiåldern på 18 år när det gäller flickor som ingår äktenskap. Kvinnor har därtill svårt att hävda sina ekonomiska rättigheter i samband med skilsmässa eller i andra egendomsfrågor

Den utbredda förekomsten av könss selektiv abort gör att det föds 114 pojkar på 100 flickor, vilket placerar Azerbajdzjan bland de länder i världen med störst könsskillnad i födelsetalen.

Lagen från 2010 mot våld i nära relationer förutser att anmälan utöver till polisen även ska kunna göras till sociala myndigheter. Lagen stipulerar även om härbärgen och stödcentra. På vissa platser har regionala stödcentra upprättats av kommittén för familj, kvinnor och barn, i samverkan med EU och FN:s befolkningsfond (UNFPA).

Barnets rättigheter

Azerbajdzjans konstitution säkerställer flera rättigheter för barn, så som att minimiåldern för äktenskap är 18 år. Trots detta förekommer det särskilt på landsbygden att flickor gifts bort av sina släktingar. Lagen möjliggör för lokala myndigheter att bevilja äktenskap för flickor som fyllt 17 år.

FN:s kommitté för barnets rättigheter granskade Azerbajdzjan år 2012 och noterade då en rad områden där lagstiftning och tillämpning måste förbättras. Bristen på fungerande barnomsorg försvårar tidig diagnos av barn med funktionsnedsättning och försämrar deras långsiktiga möjligheter att delta i samhällslivet. Barn till internflyktingar och asylsökande samt barn med kroniska sjukdomar ges, enligt kommittén, inte tillräckligt skydd.

När det gäller barn som begått brott är rättssäkerheten otillräcklig och kompetensen att handskas med barn- och ungdomsbrottslingar låg.

Barnaga i skolan förekommer även om det är förbjudet enligt lag. Det azerbajdzjanska ombudsmannakontoret har en speciell nödtelefon dit man kan meddela övergrepp och kränkningar av barnets rättigheter. Telefonen är bemannad dygnet runt.

Det finns inga uppgifter på att barnarbete förekommer i större skala, men det är inte ovanligt att barn hjälper till i den egna familjens jordbruk.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Azerbajdzjan är enligt konstitutionen en sekulär stat och interetnisk och interreligiös tolerans framhålls ofta som politiska prioriteringar. Enligt konstitutionen har alla medborgare rätt att bevara sin etniska identitet och studera sitt modersmål.

I förhållande till etniska och religiösa minoriteter framstår Azerbajdzjan för närvarande som relativt inkluderande. Det bör samtidigt påpekas att konflikten med Armenien gjort att det idag knappast finns några armenier kvar i Azerbajdzjan och att motsvarande gäller azerier i Armenien. Före konflikten utgjorde armenier den största minoritetsgruppen i Azerbajdzjan och azerier den största i Armenien.

Azerbajdzjan åtog sig i samband med sin anslutning till Europarådet att möjliggöra alternativ militärtjänst för dem som opponerar sig mot militärtjänst av religiösa skäl eller annan övertygelse. Den möjligheten ges dock ännu inte.

Hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Homosexualitet utgör inte något brott i Azerbajdzjan, men det finns inget specifikt lagrum som särskilt uttrycker att hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna ska garanteras. Inget av de etablerade partierna, inte heller inom oppositionen, uttrycker stöd för hbtq-personers rättigheter. Negativ inställning gällande hbtq-personer märks även av bland vissa delar av civilsamhället. Hat mot hbtq-personer på sociala medier är vanligt förekommande.

Det förekommer att hbtq-personer förlorar sina jobb när deras sexuella läggning blir känd. FN:s människorättskommitté antog i sina sammanfattande slutsatser av den fjärde periodiska rapporten för Azerbajdzjan år 2016 att det förekommer diskriminering, hot, utpressning och våld mot hbtq-personer på polisstationer.

I september 2017 blev ett stort antal hbtq-personer gripna och förhörda i flera timmar efter ett nedslag av den lokala polisen i Baku. Enligt den officiella förklaringen misstänktes de frihetsberövade individerna vara involverade i olaglig prostitutionsverksamhet.

Ingen civilsamhällesorganisation med det specifika syftet att stödja hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna har ännu erhållit registrering hos myndigheterna, vilket gör det omöjligt för sådana organisationer att bedriva verksamhet.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Azerbajdzjanska företrädare hävdar att landet har över en miljon internflyktingar från Nagorno-Karabach eller dess angränsande områden samt från Armenien. Denna siffra innefattar emellertid även barn och barnbarn som fötts efter familjens flykt i slutet av 1980- eller början av 1990-talen. Enligt UNHCR lever över 600 000 personer som internflyktingar i Azerbajdzjan.

Lagstiftning och statligt stöd har bidragit till att stödja internflyktingarnas situation. Stora belopp har avsatts från den statliga oljefonden för bostäder, skolor och infrastruktur. Runt om i landet har fler än 600 grundskolor för barn från flyktingfamiljer upprättats. Regeringens uttalade mål är att internflyktingarna ska kunna återvända till sina hemorter så snart konflikten med Armenien är över. Kritiker menar emellertid att detta bidrar till att

internflyktingarna hålls kvar i utanförskap och hindras från genuin integration i samhället.

UNHCR bistår myndigheterna i deras hantering och kapacitetssuppletering vad gäller internflyktingfrågorna samt i deras hantering av asylärenden. De flyktingar som tar sig till Azerbajdzjan från andra länder kommer huvudsakligen från Afghanistan.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om arbete, utbildning, transport och offentlig service är förbjuden enligt lag och stöds även av den nya konstitutionens skrivning om att ”mänsklig värdighet värnas och respekteras”.

Att integrera personer med funktionsnedsättning i arbetslivet har givits viss prioritet under senare år. Mycket arbete återstår emellertid, inte minst vad gäller barn med funktionsnedsättning.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Azerbajdzjan

Det svenska stödet till Azerbajdzjan styrs av en strategi för Sveriges reformsamarbete med Östeuropa, Västra Balkan och Turkiet (2014–2020). Sida ger idag inget bilateralt bistånd till Azerbajdzjan utan det begränsade utvecklingssamarbete som finns sker inom ramen för regionalt samarbete kopplat till EU:s Östliga partnerskap (Öst-P). Även Svenska Institutet genomför viss regional biståndsverksamhet som inkluderar Azerbajdzjan, bland annat kulturellt och akademiskt utbyte. Det övergripande syftet med biståndet till regionen är att bidra till ländernas strävan mot demokrati, rättssäkerhet och hållbar ekonomisk utveckling. EU-närmandet är en naturlig väg för att stärka dessa områden, men stödet anpassas till varje lands förutsättningar och önskemål.

EU:s samarbete med Azerbajdzjan i frågor om demokrati och mänskliga rättigheter sker inom ramen för Öst-P. Bland annat samverkar EU den azerbajdzjanska staten, Ombudsmannen och Unicef för att stärka statens och civilsamhällets övervakning av barnets rättigheter i samband med deras kontakter med rättsvårdande myndigheter. Flera FN-knutna organisationer är verksamma på plats i Azerbajdzjan.

Azerbajdzjan granskades i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i maj 2018. Sveriges rekommendationer rörde människorättsförsvares och civilsamhällets situation samt yttrandefrihet. Azerbajdzjan kommer att ta ställning till dessa rekommendationer senast vid kommande session i FN:s råd för mänskliga rättigheter.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt och det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 2001 respektive år 1999.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1996.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1995. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2001.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1996. Det tillhörande protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2009.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om skydd för migrantarbetare och deras familjers rättigheter, *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families (ICRMW)*, ratificerades år 1999.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2009. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2009.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades 1993. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1993.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* har inte ratificerats.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)*, ratificerades år 2002.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 2000.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, undertecknades år 2001.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, har inte ratificerats.